

Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ndeki Tasfiyeye İlişkin Tahkikat Sürecinin Analizi

Analysis of the Investigation Process Regarding the Liquidation in Yıldız Palace Library

Seyit Taşer*^{ID} ve Ahmet Ulusoy**^{ID}

Öz

Osmanlı Devleti'nde kütüphaneler, genel itibariyle medreselerin bünyesinde kurulmuş, fiziki anlamda medresenin bir odasını teşkil eden yapılardır. Vakıf yoluyla kurulan bu kütüphaneler, devletin gelişmesi, yeni yerlerin fethi, imar ve iskân faaliyetlerinin neticesi olarak zenginleşip yaygınlaşmıştır. Bu gelişim ve yaygınlaşmada, İslam inancının ilme verdiği önem ve toplum yararının amaçlandığı vakıf anlayışı önemli rol oynamıştır. Kuşkusuz Osmanlı padişahları da ilme verdikleri değerlerin bir göstergesi olarak, saray kütüphaneleri oluşturmuşlar ve kütüphanelerin gelişimine destek vermişlerdir. Son dönemde kurulan Osmanlı kütüphanelerinin belki de en dikkat çeken Yıldız Sarayı Kütüphanesidir. Zira kütüphanenin geniş kapsamlı zengin bir koleksiyona sahip olması, devrin siyasi ve sosyal olaylarına sahne olması, maruz kaldığı muameleler bu önemi artırmaktadır. **Amaç:** Bu araştırmanın amacı, 31 Mart Vakası'nın Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ne etkilerini, kütüphanede yaşanan tasfiye sürecini arşiv belgeleri ışığında çeşitli boyutları ile ele almak, kütüphanede yaşananlara dair yapılan tahkikatı incelemektir. **Yöntem:** Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, alanyazında yer alan dokümanlardan oluşmaktadır. Dokümanlar içerisinde konuyu aydınlatacak arşiv belgeleri yer almaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman (belge) incelemesi kullanılmıştır. Verilerin analizi betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. **Bulgular:** Araştırmada, öncelikle Yıldız Sarayı'nda yerli yabancı, akli ve nakli ilimler dâhil kitapların listesine ulaşılmış ve bunlar tablo halinde sunulmuştur. Diğer taraftan arşiv belgelerinden hareketle kütüphanede önemli ölçüde bir talanın gerçekleştiği gün yüzüne çıkmaktadır. Konunun bir diğer boyutu da talana dair yürütülen tahkikat ve bu süreçteki yazışmalardır. **Sonuç:** Son dönemde inşa edilen ve her yönüyle kapsamlı bir kütüphane özelliğini taşıyan Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin, dönemin bahse konu hadiselerine sahne olması, arşiv belgelerinden hareketle tespit edilen gerçekler, hadiselerin seyri, konuya dair resmî makamlarca yürütülen soruşturmalar ve bunlara yönelik gerçekleştirilen yazışmalar, olayın farklı boyutlarını ortaya koymaktadır. **Özgünlük:** Yıldız

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye: E-posta: staser81777@gmail.com.

Necmettin Erbakan University, Department of Turkish and Social Sciences Education, Konya, Turkey: E-mail: staser81777@gmail.com.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, Türkiye: E-posta: ulusoy4209@gmail.com. Necmettin Erbakan University, Institute of Educational Sciences, Konya, Turkey: E-mail: ulusoy4209@gmail.com.

Geliş Tarihi –Received: 13.10.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 20.02.2022

Yayımlanma Tarihi – Published: 30.03.2022

Saray Kütüphanesi'ne dair arşiv belgeleri çerçevesinde yürütülen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmamızda kütüphanedeki kitap koleksiyonunun kapsamı arşiv belgelerine dayalı olarak ortaya konulmuş, kütüphanedeki tasfiyeye dair dönemin çeşitli devlet kurumlarının yürüttüğü soruşturmalar, hazırladığı raporlar ve yazışmalar, dönemin arşiv belgeleri ışığında etraflıca ele alınmıştır. Bütün bunlar çalışmaya özgün bir nitelik kazandırmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kütüphane talanı; Yıldız Sarayı Kütüphanesi; Osmanlı Devleti.*

Abstract

*In the Ottoman State, libraries were generally built within the body of madrasahs and physically constituting a room of the madrasah. These libraries, which were established through foundations, became rich and widespread as a result of the development of the state, the conquest of new places, and the development and settlement activities. In this development and spread, the importance given to science by the Islamic faith and the understanding of foundation, which aims at the benefit of society, played an important role. Undoubtedly, the Ottoman sultans created palace libraries as an indicator of the value they attached to science and supported the development of libraries. Perhaps the most striking of the Ottoman libraries established in the last period is the Yıldız Palace Library. The fact that the library has a comprehensive and rich collection, being the scene of the political and social events of the period, and the treatments it was subjected to increase this importance. **Objective:** The aim of this research is to examine the effects of the 31 March Incident on the Yıldız Palace Library, the liquidation process in the library in the light of archive documents, and to examine the investigation about what happened in the library. **Method:** The case study method, one of the qualitative research designs, was used in the study. The data of the research consist of the documents in the literature. There are archival documents that will illuminate the subject within the documents. Document analysis was used as a data collection tool in the research. The analysis of the data was carried out with the descriptive analysis method. **Findings:** The fact that the Yıldız Palace Library, which was built recently and has the feature of a comprehensive library in all aspects, was the scene of the events in question of the period, the facts determined based on the archive documents, the course of the events, the investigations carried out by the official authorities on the subject and the correspondences made regarding them reveal the different dimensions of the event. **Implications:** The fact that the Yıldız Palace Library, which was built recently and has the feature of a comprehensive library in all aspects, was the scene of the events in question, the dimensions determined based on the archive documents, the course of the events, the investigations carried out by the official authorities on the subject and the correspondence made about them reveal the gravity of the event. It also presents the dimensions of the chaos experienced. **Originality:** Studies carried out within the framework of archival documents on the Yıldız Palace Library are very limited. In our study, the reports and correspondences prepared by various state institutions about the plunder in the library, in the light of the archive documents of the period, have given the study a unique quality.*

Keywords: *Library plunder; Yıldız Palace Library; Ottoman Empire.*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde kütüphaneciliğin gelişmesinde padişahların önemli bir rolü vardır. 15. asırda, Osmanlı Devleti ilimde ileri seviyededir. Bu duruma hükümdarların kitap ve kütüphanelere verdikleri önem etki eder. Osman ve Orhan Beylerin çevresi, İznik medresesinin tesis edilmesi, Murad Bey'in ve Çelebi Mehmet'in hususi kütüphanelerinin olması, II. Murad'ın ilim hayatına önem vermesi, kütüphanesi ile Fatih Sultan Mehmet'e örnek olması, bu dönemde ifade edilebilecek öne çıkan maddelerdir (Ünver, 1948, s.295-301). Bunun yanı sıra ilk Osmanlı kütüphanelerinin genel olarak, medreselerde veya camilerde kurulduğu, kitap sayılarının sınırlı olduğu, kütüphaneyi muhafaza etmesi için düşük ücretle görevli tayin edildiği ya da bu görevin kütüphanenin kurulduğu hayır kurumunda vazifeli kimseler tarafından yapıldığı bilinmektedir (Erünsal, 2013, s.188). Osmanlı medreselerinin hizmet kadrosunda genellikle hâfız-ı kütüb (kütüphaneci) bulunması medrese ve kütüphane bağına örnektir (İzgi, 1997, s.41). Kuruluş döneminde devletin tüm kurumlarıyla gelişimi belli bir seviyeye ulaşmıştır. Esas gelişme ise kütüphane konusu da dahil olmak üzere Fatih Sultan Mehmet dönemine tesadüf eder.

Fatih devrinde inşa edilen Sahn-ı Semân Medreseleri'nin tedris dışı faaliyetlerini yürüten görevliler arasında, kütüphane görevlileri de bulunmaktaydı. Medrese vakfiyesinde kütüphane görevlileriyle ilgili şu bilgiler verilmektedir (İhsanoğlu, 2003, s.54):

Medreseye vakfedilen kitaplardan oluşan kütüphaneye bir Hâfızu'l-kütüb tayin edilsin. Bu kişi müteber kitapların isimlerini bilen, müderris, muîd ve talebelerin ihtiyaç duydukları kitapları tanıyan biri olsun. Hafızu'l-kütüb, nâzır veya nâibin bilgisi dâhilinde vakıf kitapları medrese mensuplarına ulaştırsın ve bu kitapları korusun. Bunun karşılığında vakıftan günlük altı akçe maaş alsın. Hafızu'l-kütüb için bilgisi geniş ve iyi olan bir kâtib tayin edilsin. Kâtip, Daru'l-kütüb'de bulunan kitapların sayılarını ve isimlerini yazsın ve kime ne kadar kitap verildiğini defterine kaydetsin. Hafızu'l-kütüb ile güvenilir kâtib, talebelere ihtiyaç duydukları kitapları dağıtsın ve ihtiyaç giderildikten sonra toplasın ve geri alsın. Bunu yaparken bir varak bile zâyi etmesin aynı zamanda ihtiyaç sahiplerinin de ihtiyaçlarını gidersin. Bu görev karşılığında kâtip dört akçe alsın. Vakıf nâzırını da her ayın sonunda vakıf kitaplarının kaybolmaması için sıkı kontrolde bulunsun ve onları korusun.

Bu vakfiyeden hareketle Fatih Sultan Mehmed'in, neredeyse bugünkü kütüphane sistemine uygun bir kurumsal yapıyı hayata geçirdiği söylenebilir (Emsen, 1960, s.17). Kanuni Sultan Süleyman devrinde inşa edilen Süleymaniye Medreseleri kütüphanesinde de Hafız-ı Kütüb ve Kâtib-i Kütüb adı verilen kişilerin görevli oldukları, kütüphanede görevli bu kişilerin vezir-i azam emri ile atandığı şöyle ifade edilmektedir: “Medaris-i mezkûreye (Süleymaniye Medreseleri) kütüb tedârik olundukda, hafız-ı kütüb ve kâtib-i kütüb, vüzeray-ı izâm zevî'-ihtirâm marifetleriyle tayin ve vazifeleri tebyîn oluna” (Tekindağ, 1973, s.22).

Kanuni Sultan Süleyman devrinden sonra da kütüphaneler, medrese teşkilatının bir ögesi veya müstakil inşa edilmiş kurumlar halinde Osmanlı Devleti'nde varlıklarını devam ettirmişlerdir. XVII. asrın başları, kütüphanelerin İstanbul dışındaki diğer şehirlere yayılmaya başladığı dönemdir. Zira bu dönemde vakıf kütüphanelerinin muhteva bakımından zenginleştiği, kütüphanelerde çalışan personel sayısının artırıldığı görülmektedir. XVII. yüzyılın sonları ve XVIII. yüzyılın başlarında ise kütüphaneler genellikle külliye müstemilatı içinde kurulmaya başlanmıştır. Bu mahiyette kurulan devrin en önde gelen yapısı türbe, medrese ve kütüphaneyi ihtiva eden 1660-1678 yıllarında İstanbul'da inşa edilen Köprülü

Mehmet Paşa Külliyesi'dir. Bu kütüphane, Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi binasına sahip ilk bağımsız kütüphane özelliğini taşımaktadır (Rukancı ve Anameriç, 2006, s.257). Buradaki kütüphaneye ilişkin de bir vakfiye bulunmaktadır.

Köprülü Mehmet Paşa adına oğlu Fazıl Ahmet Paşa ve kardeşi Fazıl Mustafa Paşa tarafından hazırlanan vakfiyenin tarihi 1678'dir. Bu vakfiyede kütüphanenin Pazar, Salı ve Perşembe günleri sabahtan ikindiye kadar açık bulundurulacağı yazılıdır. Kütüphane kadrosunda evvel, sâni ve sâlis olmak üzere üç hafız kütüb, bir bevvab bir de mücellit görev yapmaktadır (Emsen, 1960, s.120). Bu gelişmenin akabinde III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757) ve III. Mustafa (1757-1774) döneminde kütüphaneciliğe ilişkin katkılar devam etmiştir.

1741 tarihinde Vefa'da Atıf Efendi Kütüphanesi kurulmuştur. 1762 tarihli vakfiyeden Koca Ragıp Paşa'nın (1698-1763) kütüphanenin kurulmasında etkili olduğu anlaşılır. Bu kütüphane gün doğumundan batımına kadar ve haftada altı gün açık olacaktı. III. Ahmed kütüphanesinde koleksiyonların korunmasına yönelik tedbirler alınmıştır. III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmud (1808-1839) devirleri, zengin koleksiyonlu ve geniş kadrolu kütüphanelerin kurulduğu, kütüphanelerde defter tutma çalışmaları gibi çeşitli düzenleme faaliyetlerinin yoğunlaştığı dönemlerdir. Konya'da Yusuf Ağa Kütüphanesi 1794 tarihinde kurulmuştur (Cunbur, 1970, 680-682). Dolayısıyla yalnız İstanbul'da değil diğer vilayetlerde de değerli kütüphaneler vücuda getirilmiştir. Kütüphanelerin işleyişi de günümüzdeki sisteme yakın nitelik arz eder.

Osmanlı kütüphanelerinde kitapların ödünç verilme işlemleri ile ilgili ayrıntılı prosedürlerin yer aldığı bazı kütüphane kayıtlarında mevcuttur. Bunun yanında ödünç verilmesine izin verilmeyen kitapların okuma odasında okunması gerektiği vakfiyelerde belirtilmiştir. Nadiren de ödünç alınan kitapların kullanılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili hususlar kütüphanelerin vakıf senetlerinde yer almıştır (Erünsal, 1993, s.4).

Kuşkusuz burada saray kütüphanelerini de zikretmek gerekir. Osmanlı padişahlarının tesisinde bizzat etkili olduğu Topkapı Sarayı ve Yıldız Sarayı kütüphaneleri buna örnek gösterilebilir. Daha sonra kurulan Darülfünun Kütüphanesi ise Osmanlı Devleti'nde kütüphaneciliğin tekâmül etmiş halini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Tanzimat sonrasında ise vakıf kütüphanelerinin düzenli açılması, kütüphanedeki kitaplara dair bilgilerin yer aldığı defterlerin muntazam tutulması, küçük koleksiyonlara sahip olanlarının belli bir yerde toplanması ve hâfız-ı kütüplerinin maddi durumlarının iyileştirilmesi için ciddi bir gayret gösterilmiştir (Erünsal, 2015, s.196). Ancak gösterilen bu gayrete karşı vakıf kütüphanelerinde görevli hafız-ı kütüblerin düşük ücret almaya devam etmesi, vakfın hususi yapısından kaynaklı aksaklıklar, devrin ekonomik şartları gibi sebeplerle tam anlamıyla bir başarı elde edilememiştir (Erünsal, 2008, s.233).

II. Abdülhamid döneminde ise eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması ve taşraya yayılması ile okullaşmada büyük artış yaşanmış, bu durum, okuma-yazma oranındaki yükselişin meydana getirdiği yeni bir okuyucu kitlesinin oluşmasını sağlamıştır (Erünsal, 2015, s.197). Bu okuyucu kitlesinin ihtiyaçları ve II. Abdülhamid'in kitaba ve okumaya verdiği değer, kütüphanelerin bu dönemde zenginleşmesini sağlamıştır (Çavdar Karatepe, 2013, s.544). Bu dönem kütüphanelerinden en dikkat çekenlerinden biri, Yıldız Sarayı Kütüphanesidir. Zira

dönemin siyasal ve sosyal şartları göz önünde bulundurulduğunda kütüphanenin yaşadığı süreç önem arz etmektedir.

Yıldız Sarayı Kütüphanesi

Yıldız Sarayı, Yıldız Tepesi'nde eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Evvela saray alanına yapılmış olan ilk yapı bir kasır olup, III. Selim tarafından annesi Mihrişah Sultan adına yapılmıştır. Daha sonra II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinde bu alan üzerine çeşitli yapılar inşa ettirilmiştir. II. Abdülhamid'in Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılıp Yıldız Sarayı'na taşınması ve padişahlığı süresince bu sarayda kalması, bu sarayı önemli hale getirmiştir. Onun zamanında burada Küçük Mâbeyin Köşkü, harem binaları, Cârîyeler Dairesi, Kızlarağası Köşkü, Şâle Köşkü, Yıldız Camii, tiyatro, marangozhane, eczahane, tamirhane, kilithane, çini atölyesi, kütüphane, şehzade köşkları yapılmış ve bugünkü saray kompleksi ortaya çıkmıştır (Bilgin, 2013, s.541).

Yıldız Sarayı yapı grubu; saray ve ona bağlı binalar, İç Bahçe'deki Cihannüma Köşkü ve Dış Bahçe olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı. Dış Bahçe'deki köşklere, II. Abdülhamid'e ait özel bir kütüphane ve bu kütüphaneye ait değerli kitap koleksiyonları yer almaktaydı. Saray kütüphanelerinin en büyüğünü teşkil eden Yıldız Kütüphanesi ise özel bir binada bulunan büyük bir kütüphaneydi. İmparatorluk ile alakalı farklı dillerde basılmış eserler ve el yazması birçok kitabın düzenlenmiş bir biçimde bu kütüphanede yer aldığı bilinmektedir (Candemir, 2007, s.125).

Kütüphanenin tarihi; II. Abdülhamid'in padişahlık dönemi, tahttan indirilmesiyle kütüphanenin Darülfünûna devredilmesi arasında geçen dönem ve Darülfünun Kütüphanesi'ne dâhil edilışinden, günümüze kadar olan dönem olarak tasnif edilebilir (Çavdar Karatepe ve Türkmen, 1999, s.637).

Kütüphanenin kuruluş tarihi bazı kaynaklarda miladi 1881/1882 olarak gösterilse de (Emsem, 1960, s.25), 1876'dan itibaren başkâtipliğe görevliler tayin edilmesi ve büyük kütüphaneye Malta Köşkü'nden kitap getirilmesi gibi bilgiler doğrultusunda kütüphanenin, 1876 yılında kurulduğu kabul edilebilir. Ayrıca saray bünyesinde farklı mekânlarda yer alan kütüphanelerin bulunması bu kütüphaneleri tek çatı altında toplama faaliyetleri ve devam eden inşa süreçleri, kütüphanenin kuruluşu ile ilgili farklı tarihleri ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır (Çavdar Karatepe, 2013, s.544). Asıl adı "Kütüphane-i Hümâyun" olan Yıldız Sarayı Kütüphanesi, "Dış Kütüphane" ya da "Büyük Kütüphane" olarak da bilinmektedir (Candemir, 2007, s.125). Kütüphaneler bir devletin gelişmesinde inkişaf etmesinde önemli bir rol oynadığı gibi, kütüphanelerin zenginliği, çokluğu ve okur sayısı gibi göstergeler de o devletin kültürel gelişmişliğini ortaya koyar. Osmanlı Devleti'nde bununla ilgili önemli bir örnek kurum da Yıldız Sarayı Kütüphanesidir.

Yıldız Baskını ve Kütüphanenin Durumu

Osmanlı Devleti 19. Asırda padişahlara yönelik tahttan indirme girişimlerine sahne olmuştur. Bunlar arasında Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'i belirtmek gerekir. Kuleli Vak'ası Sultan Abdülmecid'e karşı gerçekleşir (Karal, 1988, s.96). Bir sonraki padişah Sultan Abdülaziz'e karşı gelişen hadise ile de sultan hal edilmiştir (Karal, 1988, cilt:3, s.112). Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile sonuçlanan hadise ise 31 Mart Vakası

olarak isimlendirilmiştir. 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) Olayı'nın zuhur etmesi ile Rumeli'de yer alan II. ve III. Ordulardan oluşan ve içinde farklı Balkan etnik unsurlarının da bulunduğu Hareket Ordusu'nun, 19 Nisan 1909 tarihinde Yeşilköy önlerine geldiği bilinmektedir. Hareket Ordusu Komutanlığı'nın, Erkan-ı Harbiye Reisi ve İstanbul halkına hitaben çektiği telgrafta; İstanbul'a girmekteki kararlılığı ifade edilirken, bir taraftan da ordu kumandanı Mahmut Şevket Paşa'nın, II. Abdülhamid'e gönderdiği telgraflarda, kendisine bağlılığını bildirmesi, padişahın tahtan indirileceği söylentisinin fesatçıların çıkardığı bir şâyiadan ibaret olduğunu dile getirmesi dikkat çekicidir (Türkmen, 1999, s.560). Nihayetinde İstanbul'a giren Hareket Ordusu, herhangi bir karşılık görmeden 25 Nisan 1909 tarihinde Yıldız Sarayını kontrol altına almıştır. Bu harekâtın İçinde Makedon, Arnavut, Sırp, Bulgar, Ulah, Rum, Yahudi, Ermeni ve Çingenelerden müteşekkil farklı etnik yapılardan oluşan düzensiz birliklerin ve çetelerin yer alması, harekâtı kontrolden çıkaran, durumun vahametini artıran bir unsur olmuştur (Polat ve Akandere, 2020, s.342; Türkmen, 1999, s.562). Devrin buhranlı siyasi hayatının ekonomi, sosyal hayat ve dahi kültürel hayata tesiri olmuştur.

Nitekim saraya giren kuvvetler ve beraberindeki gönüllüler Yıldız'ı, tarihinde benzeri görülmedik bir yağmalamaya maruz bırakmışlardır. Sarayın mücellithâne tarafında yer alan kütüphanesinin kapısı meçhul kişilerce kırılarak içeri girilmiş ve içeride bulunan nadide eserlerin büyük bir kısmı talan edilmek istenmiş, buna karşın Başhafız-ı kütüb Sabri Efendi, hayatını tehlikeye atarak kütüphanenin dağılmasını önlemiştir. Yıldız Sarayı'nda görevli Mülâzım Hilmi Efendi'nin 10 Ağustos 1911 tarihli raporunda ise, kütüphanenin kapısının uzun süre açık kalmasından ve askerlerin mektup yazmak için zarf ve kâğıt almak üzere sık sık kütüphaneye girmelerinden dolayı, her yerin talan edildiği bilgisi yer almaktadır (Candemir, 2007, s.130; Türkmen, 1999, s.572).

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Osmanlı Devleti'nin son döneminde inşa edilen Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin kapsamını incelemenin yanı sıra, bu dönemde cereyan eden 31 Mart Vakası'nın Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ne etkilerini, kütüphanede yaşanan tasfiye sürecini arşiv belgeleri ışığında çeşitli boyutları ile ele almak, kütüphanede yaşananlara dair yapılan tahkikatı ele almaktır.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Yıldız Sarayı Kütüphanesi kitap koleksiyonu hangi konu alanlarını kapsamaktadır?
- Dönemin siyasi olayları Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ni ne ölçüde etkilemiştir?
- Yıldız Sarayı'nda yaşanan hadiselerin kütüphaneye yansıyan tarafı nedir?
- Kütüphanede yaşanan hadiselerle ilişkin, dönemin resmî kurumlarının yürüttüğü soruşturmanın mahiyeti ve neticeleri nedir?

Araştırma Modeli

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016): "*güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt ve veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir.*"

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri alanyazında yer alan dokümanlardan oluşmaktadır. Çalışmada Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nde II. Meşrutiyet döneminde meydana gelen tasfiyeye ilişkin tahkikat sürecini arşiv vesikalarından takip etmek amacıyla Muhaberât-ı Umumiye İdaresi (DH. MUI.) 6-3 nolu belgede yer alan 28 varak gözden geçirilmiş ve burada yer alan tüm yazılar okunmuş ve tetkik edilmiştir. Bunun dışında kütüphanede vuku bulan tahkikat süreciyle ilgili olan Mektubi Kalemî (MF.MKT.) 1153-81 numaralı belgede yer alan üç varak gözden geçirilerek okunmuş ve incelenmiştir. Bunlar tahkikat süreciyle doğrudan ilgili belgeler olup bunun dışında meseleyle doğrudan alakalı belgelere tesadüf edilmemiştir. Ancak Yıldız Sarayı koleksiyonu ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TS. MA. e.) gibi o devrin diğer kütüphanelerine ilişkin bilgilerin de yer aldığı diğer arşiv vesikalarından yararlanılmıştır. Arşiv belgelerinde yer alan rumî ve hicri tarihler, Türk Tarih Kurumu'nun tarih çevirme kılavuzundan yararlanılarak miladi tarihe çevrilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman (belge) incelemesi kullanılmıştır. Nitel veri olarak dokümanlar; örgütsel, klinik veya program kayıtlarının tam metinlerini veya bunlardan yapılan alıntılarını, yazışmaları, resmi yayınlar veya raporları, kişisel günlükleri, açık uçlu sorulara verilen yazılı cevapları kapsamaktadır (Patton, 2018, s.4). Dokümanlar nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi gerek kendi başına gerekse görüşme ve gözlemlerle elde edilen bilgilere destek amacıyla kullanılan bir bilgi toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.190). Çalışmada konu ile ilgili arşiv belgeleri ve birincil kaynaklar öncelikle incelenmiş, bunun yanında telif, tetkik eserler ve makalelerde yer alan dokümanlar ele alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel bir araştırma tekniği olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve problem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.239).

Bulgular

II. Abdülhamid'in yönetimi müddetince farklı dillerdeki kitapların da yer aldığı zengin bir koleksiyona kavuşan Yıldız Sarayı Kütüphanesi, tafsilatlı ve düzenli bir şekilde tutulan defteri, her cilt kitabın hâfız-ı kütüb-i evvel ve Yıldız Komisyonu Azalarınca imzalanıp mühürlenmesi ile de dikkatleri çekmektedir. Bu sebeple yabancı araştırmacıların da kütüphaneye ilgi duyduğu, ziyaret için yapılan başvurulardan anlaşılmaktadır. 1911 tarihi itibarıyla kütüphanede 20.535 yazma ve basma kitap kayıtlı olmakla beraber, henüz kaydedilmemiş kitaplarla birlikte gerçek sayının otuz binin üzerinde olduğu ifade edilebilir (Çavdar Karatepe ve Türkmen, 1999; Çavdar, 1995). Kütüphane tarihi anlamda oldukça değerli belgeleri de ihtiva etmekteydi. İncelenen bir belgede, konuya dair şu ifadeler yer almaktadır:¹

¹ (<https://muratdursuntosun.wordpress.com/2016/03/26/1910-yilinda-yildiz-sarayinda-yurutulen-iliginc-bir-hirsizlik-sorusturmasi/>)

Yıldız Sarayındaki kütüphanede 15. Asra aid vesâik meyanında Devlet-i Âliye ile eski Eflak Boğdan prensliklerinin münasebetine dair bulunması lâzım gelen evrak ile kütüb vesâikini Romanya akademisi azasından biri tarafından tetkikine müsaade itası memnuniyet ve gayeyi mucib olacağı Romanya sefaretinden alınan takrirden izbar olduğu ve talep ve ikanın tervici münasip görüldüğü Hariciye Nezâret-i Celile'sinden vârid olan 16 Teşrin-i Evvel tarihli ve 923 nolu tezkere-i melfufunda beyan kılınmasına göre nezâret-i celilelerince olan mâlumatın ve vâki olacak mütalâa-i ilmiyelerinin inbasına ve melfufunun itâsına hemen buyurulması siyâkında tezkere-i senaviri terkim kılınmıştır efendim 18 Teşrin-i Evvel 327 /31 Ekim 1911.

Bu bilgilerden, kütüphanenin 15. Asra ait vesikaları bünyesinde barındıran zengin bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ne kitapların satın alma, hediyeler ve sipariş yollarıyla temin edildiği, Osmanlı Devleti ile ilgili yaklaşık 15000'e yakın yabancı dilde yazılmış kitabın yer aldığı bilinmektedir (Candemir, 2007, s.128). Kütüphanede o yıllardaki yer alan kitapların nev'ine ve sayısına ilişkin tutulan envanter bizlere bilgi vermektedir. Ekte bu envanter, tablo halinde verilmiştir Bkz. Ek 1 (Muhaberât-ı Umumiye İdaresi [DH. MUI.], 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910).

Ekteki tabloda envanteri verilen listeden hareketle kütüphanede, Osmanlı Türkçesi ve diğer dillerden kitaplar yer almasının yanı sıra, dini eserlerden askeri alanda yazılan eserlere, mimariden seyahatnameye ve ziraate kadar geniş bir yelpazede kitap koleksiyonuna sahip olduğu ve bu alanlara ilişkin yüzlerce eser kaydının bulunduğu görülür. Yabancı eserler arasında Fransızca ve İngilizce eserlerin diğer dillere göre daha ağırlıklı olduğu açıkça görülmektedir. Diğer taraftan Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ndeki çok sayıda eserin düzenlenen bir merasim dolayısıyla hümayun dairesine naklolunduğu, ilgili belgeden anlaşılmaktadır. Bunun yanında Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde yer alan ve daha sonra Yıldız Sarayı hususi kütüphane kitapları envanterine kaydedilen sekiz ciltlik Filahatü'n- Nebatiyye el-Vahşiyye² isimli eserin kütüphanede var olduğu, fakat daha sonra bu kitabın Darülfünun Kütüphanesi'ne nakledildiği, söz konusu kitapların iadesinin ilgili kurumdan talep edildiği dönemin yazışmalarından anlaşılmaktadır (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi [TS. MA. e.], 1057-93).

Konu kapsamında incelenen Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleri; sadaret, nâzırlık, emniyet müdürlüğü gibi soruşturma yürüten kurumların, kendi aralarında yaptıkları yazışmaları içermesi sebebiyle yaşanan hadisenin detayları ortaya çıkmaktadır. Yaşanan gelişme kısaca ifade edilecek olursa; Yıldız Sarayı dış kütüphanesine pencereden ve kapıyı kırmak suretiyle girilmiş, içerdeki kitap vb. malzemeler etrafa saçılmış ve bu durum belli bir süre (yaklaşık iki hafta) devam etmiştir. Olayın akabinde yaşanan hadiseye dair soruşturma gerçekleştirilmiştir. Yazışmaların kronolojik seyri, Haziran 1910 senesinden başlamak suretiyle birkaç ay devam etmiştir. Yazışmaların biri, maarif nâzırı müsteşarı ile nâzırlık arasında geçmektedir.

² Bu eser Miladi 904 tarihinde İbn Vahşiyye tarafında yazdırılmıştır. Vahşiyye de X. asırda Bağdat'ta yaşamış bir simyacıdır. Bkz. Mahmut Kaya, İbn Vahşiyye, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C:20,1999, 436-438.

Maarif Nezâreti Müsteşarı Said Bey, Maarif Nezâret-i Celile'sine 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihinde göndermiş olduğu yazıda konuyu şu şekilde ifade etmektedir (MF. MKT., 1153-81):

Mayıs'ın 30. Günü Yıldız'ın harici kütüphanesinin bahçesinde el sokularak bir kanad kadife perde sirkat edildiği görülmüş ve Beşiktaş zabıtasına malumat verilmişti. Bu günde kapının mührü fek edildiği ve orada bir demir parçasının vücuduna nazaran kapının küşadı teşebbüsünde bulunulduğu anlaşılmış ve burasının hazine-i hassaya devrinden sonra zabıta memuru kaldırılmış olmakla icabının sürat icrası müsterhimdir.

Yine Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen bir yazıda (MF.MKT) 1153-81):

Yıldız komisyonu memur nezâret-i âcizi Müsteşarı Said Bey den şimdi alınan telgrafın mefuf suretinde müsteban buyurulacağı vechle Mayıs'ın 30. Günü Yıldız'ın hârici kütüphanesinin penceresinden el sokularak bir kanad kadife perde sirkat edildiği gibi bu günde bildirilmiştir. Ve bundan dolayı hemen taht-ı muhafazaya alınmış emniyet-i umumiye müdürüne seriyen ışıri müttemnadr ol babda.

İfadesinden, kütüphaneye pencereden ve dahi perdenin yırtılması suretiyle girildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kapının açılması için de bir zorlama söz konusu olmuştur.

23 Temmuz 1326 (5 Ağustos 1910) tarihinde Yıldız Komisyon Azasının Beşiktaş Merkez Memurluğuna göndermiş olduğu yazıda ise şu ifadeler yer alır (<https://muratdursuntosun.wordpress.com/2016/03/26/1910-yilinda-yildiz-sarayinda-yurutulen-iliginc-bir-hirsizlik-sorusturmasi/>; DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Yıldızda dış bahçede kâin kütüphanenin karşısında bulunan ve mücellidhâne teshi olunan mahal vaz edilerek kilitli olarak hıfzedilmekte olan evrak ve kitab torbaları mahâl-i mezkûrun kapısı haricinde alet-i mahsus tüfenk ile kırılıp açılarak karma karışık bir halde yerlere saçılmış olduğu görüldüğünden memurîn-i mazumenin ihbarıyla hemen tahkikat-ı mukteziye icrası taht olunur efendim.

Bu ifadeler aslında hadisenin genel bir özeti niteliğindedir. Dış bahçede yer alan kütüphanenin karşısında bulunan mücellidhânenin kapısı kırılmak suretiyle açılmış ve burada bulunan ne varsa bunlar yerlere saçılmıştır. Bu konunun detayları, Yıldız'da mühimmat piyadeliğinde görev yapan bir mülâzım-ı sâninin 28 Temmuz 1326 (10 Ağustos 1910) tarihinde vermiş olduğu bilgilerde yer almaktadır. Burada etraflıca verilen ayrıntılar, tasfiyenin boyutlarını göstermektedir. Ayrıca bu durumun bir defa değil defaten gerçekleştiği de anlaşılır (Bkz. Ek 2).

Burada verilen mâlumattan hareketle, hırsızlık ve kütüphane eşyasına zarar verme eylemleri veya suçlarının işlendiği tespiti yapılabilir. Zira kütüphaneye zorla girildiği beyan edilmiştir. Bunun yanında buraya iki hafta boyunca girip çıkan zevatın kasıtlı veya kasıtsız kitap, kâğıt, zarf vb. kütüphaneye ait olan dokümanları aldığı veya zarar verdiği görülmektedir. Bu durum kütüphanenin, bu süre zarfında herkesin rahatlıkla girip çıktığı, denetimden uzak bir mekân haline geldiğini göstermektedir. Konuya ilişkin emniyet müdürlüğünün de bir soruşturma gerçekleştirmiş olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, Beşiktaş Merkez Memuru Komisyonu'na üç polis imzasıyla 27 Temmuz 1327 (9 Ağustos 1911) tarihinde gönderilen bir yazıda (Transkripsiyonu için bkz. <https://muratdursuntosun.wordpress.com/2016/03/26/1910-yilinda-yildiz-sarayinda-yurutulen-iliginc-bir-hirsizlik-sorusturmasi/>) soruşturmanın detayları verilmiştir.

Bu belgede, kütüphaneden alınanlar veya çalınanlar hakkında daha detaylı bilgilerin de yer aldığı görülmektedir. Bunlar arasında, roman kitabının ismine değinilmiştir. Belgede,

kütüphanenin kapısına zarar verilmek suretiyle açılmış olduğu, torba ve çuvalar içinde yer alan kitapların etrafa saçıldığı bilgisi verilir. Ayrıca buraya sonradan girenlerin aldıkları kitap, kâğıt vb. eşyaları hırsızlık kastı ile almadıkları değerlendirilmesi, belgede yer alan dikkat çekici bir husustur.

Dahiliye Nâzırı adına Müsteşar, 7 Ağustos 1326 (20 Ağustos 1910) tarihinde, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne göndermiş olduğu yazıda şu bilgilere yer vermektedir;

Yıldız'da dış bahçede kâin kütüphane karşısında mücellidhâne ittihaz edilmiş ve derununa evrak ve kütüb-ü mütenevvi konulmuş olan daire kapısı kırılıp kitap ve evrakın karıştırıldığı görüldüğüne gerek müzede gerek kütüphane ve müştemilatında mahfuz ve kıymet-i maddiye ve maneviyesi itibarıyla haiz-i ehemmiyet bulunan kütüb ve eşyanın muhafazası lâzımeden bulunduğu dair Yıldız Komisyonunda verilen mazbatanın irsaliyle icab edenlere tebligat-ı katiye ve seriye ifası bunun da ba tezkere-i sami emir ve izbar buyurulmuş olmakla icabının seriyen icra ve neticenin inbası mütemennâdır efendim.

Yine Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Dâhiliye Nezâret-i Celilesine 27 Ağustos 1326 (9 Eylül 1910) tarihinde gönderdiği yazıda;

Yıldız'daki mücellidhâne dairesi derunundaki evrakın karıştırılmasından dolayı cereyan eden tahkikat evrakının takdim olunacağına dair: 7 Ağustos 1326 (20 Ağustos 1910) tarihli tezkere-i nezâretpenahilerine cevaptır. Yıldız'da dış bahçede kâin mücellidhâne dairesi kapısının kırılıp derunundaki kütüb ve evrakın karıştırılmış olmasından dolayı bittebliğ İstanbul polis müdüriyetince cereyan eden tahkikata dair tediyeye olunan raporun evrak-ı müteferrika merbutesiyle maen ve leffen takdim kılındığı mefuzdur.

İfadelerine yer vermiştir (DH. MUI. 6-3, H.09.09.1328 / 14 Eylül 1910). Bu yazışmalarda da emniyet müdürlüğüne konu hakkında bilgilendirme yapıldığı görülür. Buna karşı kütüphanede gerekli tedbirlerin acilen alınması gerektiği bildirilmiştir.

İstanbul Polis Müdürü Muavini, 25 Ağustos 1326 (7 Eylül 1910) tarihinde, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne bir yazı göndermiştir. Burada konuyla alakalı çok detaylı bilgiler yer almaktadır (Bkz. Ek 3).

Söz konusu bu yazı, yine meselenin ayrıntılarına işaret etmektedir. Kütüphanede bulunan iki çuval içerisindeki kitapların etrafa saçıldığı önceki yazışmalarda olduğu gibi bu yazıda da tespit edilen bir husustur. Ayrıca buraya giren mülâzımın Mecelle ile bir roman kitabını aldığı yazıda yer alan diğer bir tespittir. Daha önceki yazıda da ifade edildiği gibi bu raporda da mülâzımın kasıtlı bir hırsızlık yapmadığı ifade edilir. Kasıt olmasa da netice itibarıyla hırsızlık suçunun unsurları vardır. Zira orada bulunan mal herhangi bir rıza aranmaksızın bir yerden başka bir yere nakledilmiştir.

Yine emniyet müdürlüğüne ve şehremanetine gönderilen diğer yazıda;

Yıldız'da vaki dış kütüphanenin pencere perdelerinden bir kanadı Pazar günü sırkat edildiği gibi bu gün dahi mezkûr kütüphane kapısındaki mührün kırıldığı görüldüğünden bahsile oradaki müze ve kütüphanede mevcut ve hükümete ait bulunan eşya ve kütüb-ü nefisenin muhafazası esbabının istikmali lüzumu Yıldız Komisyonunun işarına atfen ba tezkere-i sami izbar buyurulmuş olmakla emr-i muhafazanın temini için icab edenlere seriyen tenbihât ifasıyla beraber bu babda icra olunacak tahkikâtın inbası hususuna...

İfadesinden konunun sadarete de yansıdığı görülmektedir. Bu da hadisenin önemini veya vahametini ortaya koymaktadır. 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihinde Yıldız Komisyonu Âzasından Halil Bey'in sadarete gönderdiği yazıda şu bilgilere yer verilir (DH. MUI. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

30 Mayıs 1326 (12 Haziran 1910) Pazar günü Yıldız'da vâki kütüphanenin sağdan nihayet (sağdan en son) penceresinin önünde ipekten mâmul püsküllü bir perde bağının yerde durduğu ve pencerenin dışarıdan açılarak bir kanad kadife perdenin koparıldıktan sonra demir parmaklık arasından dışarı çekilip alındığı görülmekle usulen tahkikât-ı lâzime icrası zımında Beşiktaş Merkez Memurluğuna ba tezkere ihbar-ı keyfiyet edilmiş ve bunun üzerine vürud eden memurîn-i zabıta tarafından tahkikat ve tahriyat-ı mukteziye icra edilmiş idi. Bu sabah da mezkûr kütüphanenin kapısındaki mührün kırıldığı ve bir demir parçasının da orada bulunduğu görüldükten sonra yine merkez memurluğuna haber verilmiş olduğundan müzede ve kütüphanede mevcut olup hükümete ait bulunan eşya ve kütüb-ü nefisenin emr-i muhafazası ve takdirât-ı lâzime ifasıyla hâlet-i mezkurenin meni vukuu zımında tedâbir-i katiyeye tevessül edilmesi için lazım gelenlere evâmir müessire itası maruzdur.

Sadrazam da Dâhiliye Nezâretine 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihinde şu şekilde bir yazı göndermiştir (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Yıldız'da vaki dış kütüphanenin pencere perdelerinden bir kanadı Pazar günü sirkat eylediği gibi bu gün dahi mezkûr kütüphane kapısındaki mührün kırıldığı görüldüğünden bahsile oradaki müze ve kütüphanede mevcut ve hükümete ait bulunan eşya ve kütüb-ü nefisenin muhafazası esbabının istikmali lüzumuna dair Yıldız Komisyonu namına çekilen telgrafname leffen sub-ı devletlerine irsal kılınmakla icab edenlere seriyen tebligat ve tenbihat-ı müekkedde ifasıyla keyfiyetin inbasına himmet buyurulması sıyakında tezkere-i senaviri terkim kılındı efendim.

Bütün bu yazışmalardan, hadisenin sadaret nezdinde de ele alınmış olduğu anlaşılır ve tahkikatın başlamış olduğu bilgisi ortaya çıkar. Dâhiliye Nâzırı adına müsteşar da konuya ilişkin Şehremanetine bir yazı göndermiştir. 2 Haziran 1326 (15 Haziran 1910) tarihli bu yazıda şu bilgiler yer almaktadır (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Yıldız da vâki dış kütüphanenin perdelerinden bir kenarı Pazar günü sirkat edildiği gibi bu gün dahi mezkûr kütüphane kapısındaki mührün kırıldığı görüldüğünden bahis ile oradaki müze ve kütüphanede mevcut ve hükümete ait bulunan eşya ve kütüb-ü nefisenin muhafazası esbabının istikmali lüzumu Yıldız Komisyonunun işaretine atfen ba tezkere-i samiye izbar buyurulmuş olmakla emr-i muhafazanın temini için icab edenlere seriyen tenbihât-ı ekbere vâkıa ifasıyla beraber bu babda icra olunacak tahkikat neticesinde de inbâsı hususuna himmet buyurulması babında irade efendim hazretlerindir.

Konuya dair bir diğer mâlumat ise, Yıldız Komisyonunda memur Maarif Nezâreti Müsteşarı Said Bey Efendi'den alınan telgrafnâmenin suretinde yer almaktadır. Telgrafnâme, 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihine aittir. İçerik şöyledir (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Mayıs'ın 30. Günü Yıldız'ın Harici kütüphanesinin penceresinden bir kanad kadife perde sirkat edildiği görülmüş ve Beşiktaş zabıtasına malumat verilmişti. Bu gün de kapının mührü fek edildiği ve orada bir demir parçasının vücuduna nazaran kapının küşadı teşebbüsünde bulunduğu anlaşılmalı ve burasının hazine-i hassaya devrinden sonra zabıt memuru kaldırılmış olmakla icabının sürat-ı icrası müsterhimdir.

Buraya kadar incelenen yazışmalardan, sadaretin ifade ettiği şekilde dâhiliye nezâretinin de konuyla ilgilendiği anlaşılır ve gerekli adımların atılması yönünde hareket edildiği görülür. Yalnız bunun tenbihle ifade ediliyor olması, ilgililerin cezalandırılması noktasında sınırlı davranıldığını da gösterir. Bir diğer mesele ise hazine-i hassaya devrin gerçekleşmesi ve ardından burada görevli zabıt memurunun alınması sonucu kütüphanenin denetimsiz kalmasıdır. Zira güvenliğin kaldırılması ile kütüphane, herhangi bir kontrol mekanizması olmaksızın girilebilir ve suistimale açık bir yer haline gelmiştir. Bununla birlikte, yaşanan gelişmelerin ardından kütüphanenin korunmasına ilişkin hususlar dile getirilmeye başlanmıştır.

Kütüphanenin maruz kaldığı bu muameleden sonra koruma tedbirlerinin dile getiriliyor olması dikkat çekici bir husustur.

Maarif-i Umumiye Nâzırı da Dâhiliye Nezâret-i Celilesine 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihinde bir yazı göndermiş olup şu hususlara değinmiştir (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Yıldız Komisyonuna memur nezâret-i âcizi müsteşarı Said Bey den şimdi alınan telgrafın mefuf suretinden müstebân buyurulacağı vechle Mayıs'ın 30. Günü Yıldız'ın harici kütüphanesinin penceresinden el sokularak bir kanat kadife perde sirkat edildiği gibi bu günde mührü fek edilerek kapının demir parçalarıyla kırılıp açılmak teşebbüsünde bulunulduğu bildirilmiştir. Oraların haricen zabıtaca muhafaza altında bulundurulacağı nezâret-i celileleriyle bilmuhabere mukarrer olmasına nazaran mezkûr dairelerde eşyanın teslim ve teslim muamelelerinin hitamına değin haricen muhafazalarına itina olunması hakkında emniyet umumiye müdüriyetine müstacilen emir verilmesi mütemennâdır olbâbda emrû fermanıdır.

Yine bir başka belgede şu bilgiler yer almıştır (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910):

Yıldız'da dış bahçede kâin kütüphane karşısında mücellidhâne ittihaz edilmiş ve derununa evrak ve kütüb-ü mütenevvi konulmuş olan daire kapısı kırılıp kütüb ve evrakın karıştırıldığı görüldüğüne ve gerek müzede gerek kütüphane ve müştemilatında muhafaza ve kıymet-i maddiye ve maneviyesi itibarıyla haiz-i ehemmiyet bulunan kütüb ve eşyanın muhafazası lâzımeden bulunduğuna dair Yıldız Komisyonundan verilen mazbatanın irsaliyle icab edenlere tebligat-ı katiye resmiye ifası bu kerere ba tezkere-i sami icabının seriyen icra ve neticelerinin inbası mütemennâdır efendim emr-ü ferman.

Sadrazam namına adliye nâzırı, Dâhiliye Nezâret-i Celilesine 29 Temmuz 1316 (11 Ağustos 1910) tarihinde göndermiş olduğu yazıda yer alan ifadeler, daha önce tetkik ettiğimiz belgelerde yer alan hadiseyi doğrular niteliktedir (Bkz. Ek 4).

Konuya dair yürütülen soruşturmanın neticesine yönelik bir başka belgede şu ifadeler yer almıştır (DH. MUİ. 6-3, H.09.09.1328/14 Eylül 1910): “*Bu iş hakkında sebk eden tebligata cevaben emniyet-i umumiye müdüriyetinden gelen tezkereye cevaben Maarif nezâretine gönderilmiş ve şehremanetine yazılan tezkere-i aliye saray-ı mezkûrun evvelce muamele-i teshiyesi ifa edildiğinden emanetçe yapılacak bir muamele olmadığı ifadesiyle iade edilerek dosyası meyanına konulmuş olduğu kayden anlaşılmıştır. 2 Ağustos 326.*” Bu ifadelerden, yürütülen yazışmalar ve soruşturma süreçlerinden herhangi bir sonuç çıkmadığı ve dosyanın iade edildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Kütüphaneler bir medeniyetin tekâmül seviyesini yansıtan önemli göstergelerdendir. Birey ve toplumun kültürel anlamda gelişebilmesinin, akademik ilerlemenin sağlanabilmesinin merkezinde yer alan kurumların başında kütüphaneler gelmektedir. Bilhassa günümüzdeki gibi teknolojinin henüz gelişmediği, bilgiye ve kitaba ulaşmanın çok da kolay olmadığı dönemlerde kütüphane son derece önemli bir değer olmuştur. Kütüphaneler halen günümüzde de bu değerini muhafaza etmektedir. Osmanlı Devleti'nde medreselerdeki eğitim düzeyinin, çağdaşı olan diğer devletlerin eğitimlerine oranla yüksek seviyede olması bir bakıma kurulan kütüphaneler sayesinde olmuştur. Fatih Sultan Mehmed ve özellikle Sultan II. Bayezid gibi padişahlar, kütüphanelerinin zenginliği ile tanınmaktadırlar. Çalışmamızda yer verdiğimiz arşiv belgelerinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti, Enderun, Yıldız Sarayı ve Darülfünun

kütüphaneleri gibi zengin kitap koleksiyonlarını ihtiva eden, tarihi ve kültürel zenginliği yansıtan kurumlara sahip olmuştur.

Kütüphanelerin gelişiminin, içinde bulunduğu devrin siyasi, sosyal ve ekonomik özellikleriyle yakından ilgili olduğu bir gerçektir. Osmanlı Devleti'nin son dönemi, gerek yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasi olaylar ve gerekse bu olayların devletin kurumlarını etkilemesi bakımından dikkate değer bir dönemdir. Sultan Abdülmecid'i hedef aldığı bilinen Kuleli Vak'ası, Sultan Abdülaziz'in bileklerinin kesilmesi ve Sultan II. Abdülhamid'in saltanatının son yıllarında yaşanan siyasal kargaşalar, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sıkıntılı durumu göstermektedir. Bu minvalde II. Meşrutiyetin ilanı dışında, padişahın tahttan indirilmesi için çaba gösteren muhalif kesimin faaliyetleri, 31 Mart Vakası ve sonrasında Yıldız Sarayı'nın yağmalanması, tarih mahkemesinin yargılayacağı konulardır. Fakat burada hakikati ortaya koymak önemlidir ve buna yönelik araştırmacılara önemli görevler düşmektedir.

Son dönemde inşa edilen ve her yönüyle kapsamlı bir kütüphane özelliği taşıyan, sahip olduğu kitap koleksiyonu bakımından Avrupalı araştırmacıların bile dikkatini çeken Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin, dönemin bahse konu hadiselerine sahne olması ve kütüphanede yaşanan hadiseler, meselenin aydınlatılması ihtiyacını doğurmuştur. Zira kütüphanede yaşanan tasfiyenin boyutlarını tespit etmek, bu durum karşısında hükümet nezdinde gerçekleştirilen girişimleri analiz etmek, bu ihtiyaca cevap vermeye yönelik önemli hareket noktalarını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin hayat bulduğu dönem, daha önce de ifade edildiği gibi Osmanlı Devleti'nin buhranlar yaşadığı çalkantılı bir devreyi kapsamaktadır. Bu bağlamda devrin siyasi olaylarının kütüphaneyi etkileme durumu, ele alınması gereken bir diğer boyutu teşkil etmektedir.

Bahsedilen bu hususlar çerçevesinde, meselenin açıklığa kavuşturulmasına yönelik yapılacak araştırmaların, arşiv belgeleri ışığında gerçekleştirilmesinin daha önemli ve değerli olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle mesele, elde edilen arşiv belgeleri kapsamında incelenmeye çalışılmıştır. Bu maksatla incelenen arşiv belgeleri bağlamında Maarif Nâzırı müsteşarının 14 Haziran 1910 tarihinde Maarif Nezâreti'ne gönderdiği yazıda, yine aynı konuya ilişkin Dâhiliye Nezâretine gönderilen yazıda, kütüphaneye zorla girildiği ve buradaki eşyaya zarar verildiği beyan edilmiştir. 5 Ağustos 1910 tarihinde Yıldız Komisyon Azası'nın Beşiktaş Merkez Memurluğu' na gönderdiği yazıda; kütüphaneye zorla girildiği, kilitli dolaplarda muhafaza edilen kitap ve evrakın kilitler kırılmak suretiyle açıldığı, kitaplar ve evrakların etrafa saçıldığı bilgisi verilerek hadise teyit edilmiştir. Nitekim Yıldız'da mühimmat piyadeliği görevini yürüten bir mülâzım-ı sâninin 10 Ağustos 1910 tarihinde hadiseyi doğrulayan ayrıntılı bilgiler verdiği de görülmektedir. Buna ek olarak, Beşiktaş Merkez Memurluğu Komisyonu'na üç polis imzasıyla gönderilen tafsilatlı raporda, kütüphane kapısının demir aletlerle kırılarak içeri girildiği, içerideki evrak ve kitapların etrafa saçıldığı bilgisine yer verilmiştir. Çeşitli devlet kurumlarının birbiriyle gerçekleştirdikleri bütün bu yazışmalar, kütüphanedeki tasfiyeyi doğrular niteliktedir. Tespit edilen tasfiyenin boyutları, hadiselerin seyri, konuya dair resmî makamlarca yürütülen soruşturmalar ve bunlara yönelik gerçekleştirilen yazışmalar, olayın boyutlarını ortaya koymanın yanı sıra, yaşanan kaosu da gözler önüne sermektedir. Konunun bir diğer boyutu, yürütülen tahkikatın sonuçsuz kalmasıdır. İncelenen arşiv belgeleriyle hadisenin seyri, konu bütünlüğü çerçevesinde verilmeye

çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde devletin çeşitli resmî kurumlarının soruşturmaya dâhil olduğu, kütüphanede yaşanan hadiselerle ilişkin raporların tutulduğu, talana ilişkin tespitlerin yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda dikkat çeken nokta, Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin birkaç hafta boyunca kapı ve penceresinin açık bir şekilde kaldığı, askerlerin buraya serbest bir şekilde girip çıktığı, torbalarda toplanan kitapların etrafa saçıldığı, bazı kitapların eksildiği gibi hadiselerin soruşturma sürecinde açıkça tespit edilmesine rağmen, konuya yönelik soruşturmanın bir sonuca bağlanamamasıdır.

Bütün bu yaşananların, bir milletin her yönüyle hafızası konumunda olan bir kütüphanede cereyan etmesi veyahut kütüphanenin bu yaşanan olaylara maruz kalması, devrin manzarasını göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan olaya ilişkin devletin çeşitli kurumlarınca yürütülen soruşturmaların bir sonuca ulaşamaması da dönemin çalkantılı yapısı ile yakından alakalıdır. Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nde yaşanan hadiseler hiç şüphesiz Yıldız Sarayı'nda gerçekleşen hadiselerden bağımsız değildir. Zira sarayda gerçekleşen bu hadiseler, sarayın bir bölümünü teşkil eden kütüphanede de tasfiyeye sebep olmuştur.

Yıldız Sarayı Kütüphanesi, farklı boyutları ile halen araştırılmaya muhtaç bir alandır. Döneme dair incelemelerin genellikle Yıldız Sarayı eksenli olmasından dolayı, kütüphane meselesi gölgede kalmış bir durumdadır. Bu sebeple Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nin etraflı bir şekilde incelenmesi, hem kütüphaneye dair bilinmeyen yönleri ortaya çıkarma hem de meseleyi aydınlatma bakımından önem arz etmektedir.

Ulaşılan sonuçlar bağlamında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nde yaşanan hadiselerin etraflıca ortaya konulması ve kütüphaneye dair yeni bilgilerin gün yüzüne çıkarılmasına yönelik arşiv belgeleri ışığında yeni araştırmalar yapılmalıdır.
- Hiç şüphesiz devrin siyasi olayları, hadisenin meydana gelişinde ve seyrinde en önemli etkendir. Bu bakımdan kütüphanede yaşanan olayların tam anlamıyla aydınlatılmasına dair yapılacak çalışmalarda, dönemin siyasi olayları da dikkate alınmalıdır.
- Yıldız Sarayı Kütüphanesi, yaşadığı hadiselerin yanı sıra, sahip olduğu kitap koleksiyonu bakımından da dikkat çeken bir kütüphanedir. Konuya ilişkin alanyazında yer alan araştırma sınırlı sayıdadır. Bu sebeple kütüphanenin bu yönünü ele alan çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Bilgin, B. (2013). Yıldız sarayı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, 541–544.
- Candemir, M. (2007). Yıldız sarayı kütüphanesi: saray'dan üniversite'ye. *Tarih Dergisi*, 45, 123–153.
- Cunbur, M.(1970).Osmanlı çağı Türk vakıf kütüphanelerinde personel düzenini geliştirme çabaları. 7. *Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitabı*. cilt:2. 675-689.
- Çavdar Karatepe, T. (2013). Yıldız sarayı kütüphanesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, 544–545.
- Çavdar Karatepe, T. ve Türkmen, H. (1999). Yıldız sarayı kütüphanesi. *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri*, 637–641.
- Çavdar, R. T. (1995). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar Osmanlı kütüphanelerinin gelişimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Dahiliye muhaberât-ı umumiye idaresi (DH. MUI.). Dosya No: 6, Gömlek No:3, H-09-09.1328.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hazine-i hâssa nezâreti defterleri (HH.d.). 16667.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Mektubî kalemi (MF.MKT.). 1153-81.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Mektubî kalemi (MF.MKT.). 1176-97.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Topkapı sarayı müzesi arşivi evrakı (TS. MA. e.). 1057-93).
- Emsen, Ş. (1960). Osmanlı imparatorluğu devrinde Türkiye kütüphanelerinin tarihçesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 9(1-2), 14-35.
- Emsen, Ş. (1960). Osmanlı imparatorluğu devrinde Türkiye kütüphanelerinin tarihçesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 9(3-4), 119-126.
- Erünsal, İ. E. (1993). Services offered by the Ottoman libraries: 1400-1839. *Libri*, 43(1), 1-18.
- Erünsal, İ. E. (2008). Tanzimat sonrası Türk kütüphaneciliği ile ilgili belgeler. *Osmanlı Araştırmaları*, XXXI, 229-339.
- Erünsal, İ. E. (2013). Osmanlı'da kütüphaneler ve kütüphanecilik anlayışı. (B. Yılmaz, Ed.). *Anadolu kütüphaneleri içinde* (ss. 187-215). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erünsal, İ. E. (2015). Osmanlılarda kütüphaneler ve kütüphanecilik. *Millî Eğitim Dergisi*, 208, 194-199.
- İhsanoğlu, E. (2003). Osmanlı medrese geleneğinin doğuşu. *Belleten*, LXV(247).
- İzgi, C. (1997). *Osmanlı medreselerinde ilim (riyâzi ilimler I)*. İstanbul: İz Yayınları.
- Karal, E. Z. (1988). *Büyük Osmanlı tarihi*. C. II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (1988). *Büyük Osmanlı tarihi*. C. III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaya, M. (1999). İbn vahşiyye, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 20, 436-438.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Ed.). Pegem Akademi Yayınları.
- Polat, H. A. ve Akandere, O. (2020). Yıldız Sarayı'nın yağmalandığı iddiası, mütâreke dönemindeki yağma davası ve neticesi. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 339-389.
- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2006). Libraries as scientific, educational and cultural institutions in the Ottoman Empire (XIVth – XVIIth Centuries). *Libri*, 56, 252-263.
- Tekindağ, Ş. (1975). Türkiye'de yüksek öğretimin geçirdiği aşamalar ve istanbul üniversitesi: medrese dönemi. *Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul Üniversitesi 1973*, İstanbul.
- Türkmen, Z. (1999). 31 Mart Olayı'ndan sonra Yıldız Evrakı Tedkik Komisyonu'nun kuruluşu, faaliyetleri ve Yıldız Sarayı'nın araştırılması. *XIII. Türk Tarih Kongresi*, 559-577.
- Ünver, S.(1948). İkinci Selim'e kadar Osmanlı hükümdarlarının hususi kütüphaneleri hakkında. *4. Türk Tarih Kongresi Bildiri Kitabı*. 294-312.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ek 1-Yıldız Sarayı Âlisindeki Kâin Kütüphanesi-i Hümayun Kitab-ı İslamiyenin Münkasım Olduğu Ulum ve Fünun (HH.d.- 16667).

Esâmi-i Fünun	Ulum ve Defter Mucibince Mevcut Cild	Mevcut-ı Hazır-ı Cild	Mevcudât-ı Cild	Mülâhazat
Mesahif-i Şerifeden	276	265	11	Mahal-i tevdileri defter-i mahsusundaki isimleri
Tefasir-i Şerifeden	461	457	4	“
Ehadiyyet-i Şerifeden	492	492		
Evrâd-ı Şerifeden	513	513		
Siyer-i Şerifeden	243		2	
Akaid ve Ulum-ı Kelamdan	592	589	3	
Tasavvuf ve Menâfiden	989	989		
Mecelle ve Mevâızdan	504	504		
Fıkıhtan	683	683		
Ulum-ı Âliyeden	664	664		
Elsine-i Muhtelifeden	137	136	1	
Harflerinden				
Lügatden	247	246	1	
Ulum-ı Riyaziyeden	222	222		
Heyet'den	226	224	2	
Coğrafyadan	110	110		
Ulum-ı Tabiiyeden	281	280	1	
Ulum-ı Tıbbiyeden	476	475	1	
Fünun-ı Askeriyeden	411	411		
Ferâiz ve Muahedâttan	428	424	4	
Ulum-ı Sîyasiyeden	129	129		
Tarihten	2011	1001	10	
Seyhatnâmelerden	421	421		
Edebiyattan	1252	1251	1	
Roman ve Hikâyattan	1851	1851		
Kütüb-ü Mütenevviadan	699	693	6	
Müteferruâttan	107	107	6	
Kütüb-ü Mukaddesten	27	27		
Fünun-ı Bahriyeden	11	11		
Fünun-ı Mimariyeden	11	11		
Ziraattan	23	23		
İstatistikten	200	200		
Salnâmelerden	221	221		
Gazetelerden	604	603		
Mecmua-i Risâilden	180	180		
	14809	14761	48	
Türkçe Haritalardan	198	192	6	
	15007	14903	54	Nakl Olundu

Kitab-ı Ecnebiyenin Münkasım Olduğu Ulum ve Fünun				
Esami-i Ulum ve Fünun	Defter Mucibince Mevcut Cild	Mevcut Hazır-ı Cild	Mevzuât Cild	Mülâhazat
	15007	14953	54	Nakl-i Yekün
Fransızca Lügatden	451	451		
Fransız Tarihinden	664	574	90	Beray-ı tezyin-i merasim daire-i hümayuna naklolunmuştur
Fransız Teracim-i Ahvâlden	153	136	17	“ “
Fransız Seyehatnâmelerden	285	217	68	“
Fransızca Heyetten	23	22	1	“
Fransızca Coğrafyadan	98	79	19	“
Fransızca Riyaziyeden	39	39		
Fransızca Tabiiyeden	81	81		
Fransızca Ziraiyeden	72	69	3	
Fransızca Müşheriyeden	23	23		
Fransızca Mimariyeden	192	192		
Fransızca Askeriyeden	183	182	1	
Fransızca Siyasiyeden	87	87		
Fransızca Maliyeden	14	14		
Fransızca Edebiyeden	67	63	4	
Fransızca Romaniden	463	462		
Fransızca Mütenevviâdan	181	165	16	
Fransızca Mecmua ve Kelâmattan	500	500		
	18801	18514	287	
İngilizce Kitaplardan	480	455	25	Berây-ı tezyin-i merasim daire-i hümayuna naklolunmuştur
Almanca Kitaplardan	211	195	16	“
İtalyanca Kitaplardan	68	67	1	“
Rusca Kitaplardan	24	24		
Rumca Kitaplardan	73	72		
Ermenice Kitaplardan	32	32		
Macarca Kitaplardan	21	20	1	
Sankritce	24	24		
İbrânice Kitaplardan	2	2		
İsveççe Kitaplardan	1	1		
Bohemyaca Kitaplardan	1	1		
İspanyolca Kitaplardan	1	1		
	19739	19409	330	Nakl Olundu

Ek 2

İçinde bulunulan Rumî ayın 26. Pazartesi günü akşamı taliminde mola verildiği esnada yerde istirahat etmek üzere kütüphaneye doğru gittim. Demirhâneye uğramak hissi bende uyanınca girdim. Sağa ve sola doğru bakındım. İki aralık kapı gördüm. Birini hariçten gördüğüm için demirhâne olduğunu biliyordum. Sağdaki kapıya gittim. Takriben insan geçecek bir aralık vardı. Aralıktan içeri geçtim. Perişan bir halde bir kütüphane olduğunu gördüm. Ve müteessir oldum. Maariften gelen heyetin bunun nasıl farkına varamayıp, kütüphaneyi yerleştirmediklerini düşündüm. Unutmuşlar zannıyla kendilerine söylemek üzere çıktım. Ertesi günü heyet-i mezkure daha evvel gelmişler ve beni çağırdılar. Gittim. Vukuu hali arz ettiler. Ben de ihtisâsâtımı söyledim. Tabii idiye bu radde el'an ziyade nazar-ı dikkate alınacak el'an birinci mesele: kapıyı kim kırdı. Acaba ne kayboldu. Bu mülâhaza dolayısıyla kendi efrâdımı isticvâba başladım. Memurîn arkadaşım mülâzım İsmail Efendi de yardım ettiği halde saat beşe kadar devam etti. Mevcut muallim efrâdından sekizinin de tahminen on beş günden beri birer ikişer idareye geçtikleri tebeyyün ediyor dahi hiç birisi de inkâr etmiyor. Her giren zarfa kâğıda resme müteallik gayrı bir şeyler almışlar ve bir ikisi küçük defterler üç Kurân-ı azimüşşan almışlar ki hepsi bil taharri alınmıştır. Tahkikat-ı Hayriye'mize nazaran bizim neferlerimizin kapıyı kırmadıkları tahkik edince harici şeylerde aramak zaruridir ki bu güne kadar birkaç şey nazar-ı dikkatimizi celbe kâfidir.

1-Zat-ı şâhânenin Yıldız'a geleceği söylendiği zamanlarda kütüphanenin pencerelerinden birisi kaldırılıp perdelerden birisi yırtılmıştı.

2- Müfreze geldikten sonra mezunen eve gittiğim bir gece kütüphane istikametinde büyükçe bir gürültü oldu ki nazar-ı dikkati celb etti. Nöbetçi bulunan nefer malumat verir. Kapıcılardan birisi de refakat ettiği halde devriye o kadar mesaiye rağmen o büyük orman içinde hiçbir şey bulamadan avdet eder. Ve kütüphaneyi muayenede hiçbir emmâre göremez.

3- Yine ikinci defa olmak üzere bir gece o vakadan kaç gün sonra olduğu hatırımdan çıkmıştır. Saat altı ve yedi raddelerinde büyük bir gürültü oldu. Yataktan fırladım. Nöbetçinin onbaşıya seslendiğini duydum. Arkadaşım mülâzım İsmail Efendi ile üç dört kişi alarak nöbetçinin tarif ettiği kütüphane istikametine gittik ise de o civarın taşlık olması izleri takip etmeye kâfi gelmemiştir. Bir müddet taharriyattan sonra kütüphanenin yine kapılarını muayene ederken hiçbir şeye destres olamadan avdet ettik.

4-Mızraklı süvari alayının işgal ettiği kışladan bahçeye iki aralık mevcuttur. Bunların birinde nöbetçi ikâme olunur. Diğerinde ise nöbetçi yoktur. Bu yoldan yani nöbetçi olmayan mahalden askerlerin girip çıktığını gördüm. Tabiki girilmiş çıkılmış bir mahalden maksadını icra etmek isteyen her şahıs girebilir.

Bundan başka kütüphanemiz olan duvarın iki kapısı mevcut olduğundan bunlardan birisi heyetin vürudunda açılrsa bile diğerinin yoklanmayacağı tabiidir. Çünkü bizim efrâdı tahkikatımıza nazaran takriben 15 günden beri buraya girdikleri ve karıştırdıkları heyetin ancak pazartesi günü bunu görebilmesi yevm-i hazırı isbata kâfidir zannederim. Her halde kapı kırılmış vakanın daha evvelden olduğunu ve belki bunun bir nice vaka ile münasebet kurmuş olamayacağını zannetmek hata değildir. Çünkü delilin isbata ihtiyacı yoktur. Benim kanaati vicdaniyem ve ihtisâsâtım bu merkezdedir. Memurîn-i aidesinin bu yolda nazar-ı dikkatini celb etmek ve hakikate hizmet etmek maarzıyla işbu raporum biltanzim takdim kılındı (DH. MUİ. 6-3 H-09-09.1328/14 Eylül 1910).

Ek 3

Yıldız'da dış bahçede kâin kütüphane karşısında mücellidhâne ittihaz edilmiş derununa evrak ve kütüb-ü mütenevvi konulmuş olan daire kapısı kırılıp kitap ve evrakın karıştırıldığına ve gerek müzede gerek kütüphane müştemilatında mahfuz ve kıymet-i maddiye ve maneviyesi itibariyle haiz-i ehemmiyet bulunan kitap ve eşyanın muhafazası lüzumdan bulunduğu dair havale ve tevdiye buyurulan harbiye nezâret-i celilesinin 7 Ağustos 1326 (20 Ağustos 1910) tarihli tezkeresi üzerine Beşiktaş merkez memuriyetince icra olunan tahkikatı havi tanzim ve tevdi kılınan 27 Temmuz 1326 (9 Ağustos 1910) tarihli zabt varakası münderecâtına nazaran mahal-i mezkûr dış kütüphanenin karşısında ve dâhilen mücellidhâne ve demirhâne namıyla mersum ikinci kısmı şamil ahşab bir bina olup şimal, cenub, garb cihetlerinde ikişer kenarlı ve üst cihetler pencerelessi üç kapısı mevcut olduğu ve bunlardan şimal ve cenub cihetindeki kapılarda haricen tazyik ve sair suretle açıldıklarına delalet edecek bir emmare mevcut olmayıp yalnız garb cihetindeki kapının açık bulunduğu görülmüş ve kütüphaneye nâzır olan cenub cihetindeki kapı anahtarının komisyon heyeti nezdinde olduğu ve garb cihetindeki kapının da sureti daimede açık bulundurulduğu haber verilmiş olmasıyla mezkûr kapıdan girildik de biraz ileride cepheye mesâdif ve ince tahtadan mamul kiltsiz bir kapıdan girilip biraz daha ileri gidilince sağ ve sol cihetlerinde dar birer koridora ve bunların müntehâsında da tek kanadlı bir kapı tesadüf olunup bilmuayene her iki kapının anahtarla kilitlenmiş olduğu halde demir bir alet vasıtasıyla bittazyik küşad edilmiş oldukları kapıda ve pervaz tahtalarında mevcut asar-ı tefyikin istidlal kılındığı ve evvela mücellidhâne tesmiye olunan zemini çimentolu bir odaya mezkûr küçük kapıdan girildik de derununda 40-50 kadar evrak ve kitap dolu sandık ve çuval ile istimal gayr-ı salih birkaç kanep ve koltuk ve masa mevcut olup çuvallardan iki üç adedenin açılıp evrak ve kitaplarla yere döküldüğü ve binanın demirhâne cihetine girilerek mücellidhânenin aynı sathında büyücek bir odadan ibaret olan mahal-i mezkûrda dağınık bir halde birçok demir parçaları ve demirciliğe mahsus eğe ve törpü ve el ile muhterik makine ve emsali alet ve edevatdan başka bir şey mevcut olmadığı görülmesiyle vakıadan malumatları olan Yıldız Komisyonu azasından hukuk müşaviri Cemil ve meclis-i maarif azasından Sami beylerden istifah madde olunduk da harem bahçesindeki müze ve kütüphaneden bazı zevâta ait olarak zuhur etmiş olan müteaddid torbalar derununa mevzu evrak ve kütüb-ü mütenevvi ile evvelce Çin'e gönderilmek üzere inhisar edilen 18 sandık kitab mezkûr mücellithâneye nakl ile kapısı kilitlenerek taht-ı muhafazaya alınarak anahtarı komisyon nezdinde mahfuz iken bilahire kitaplar tâdâd olunmak üzere heyetçe vürud ile kapının küşadında arka cihetindeki kapının demir alet ile açılıp torba ve sandıklar derununda ki kütüb ve evrakın yere saçılmış olduğunu görmeleriyle hazine-i hassa tarafından Yıldız idaresine memur Ali bey ve muhafazasına memur müfreze-i askeriye kumandanı Mülâzım Hilmi efendiyi bilcelb mevcut hal-i irâe ile ve kadime-i istifar eylediklerinde bunlardan Ali Beyin vakıadan malumâtı olmadığını ve müfreze kumandanı mumaiylehin de Yıldız'a teşrif-i şâhâne vukubulacağı haber verilmesi ve evvelce dış bahçedeki kütüphane bahçesinde birisinin koparılması üzerine Yıldız'a memur edilen müfreze-i askeriye geceleri devriye gezdiğini ve fakat bir müddet sonra teşrif-i şâhâne vukubulmayacağı anlaşılmasıyla muallim efrâd-ı askeriye maiyet-i seniye bölüğüne nakledilerek elyevm Yıldız'da bulunan efrâd-ı cedidenin tâlim ve terbiyesiyle iştilgal edilip devriyeler gezdirilmedikçe ve Temmuzun 26 akşamı talimden sonra bahçede dolaştığı sırada mahal-i mezkûrun kapısını açık bularak içeriye duhulünde meydanda gördüğü bir mecelle ile bir tarih ve cinayet çiçeği namında bir romanı alıp bu halden kimseye malumat vermesine lüzum

görmediğini ifade ettikleri ve onun üzerine mülâzım mumaileyhden dahi istifar-ı keyfiyet olundukda tafsilat-ı mezkureyi tasdikle beraber taht-ı kumandasındaki asker-i Osmaniye onbaşlarının meseleyi sorduğunda birisinin mahal-i mezkûru üç ve diğerinin on ve diğer birinin de 13 gün evvel açık olduğunu gördüklerini söylediklerini ve fiil-i mezkûrun Yıldız bekçileri tarafından mı yoksa taht-ı kumandasındaki efrâd veyahut dış bahçesindeki halid kışlasında aranan süvari askeri taraflar dahi ika edildiğini bilemediğini ve kimin tarafında olursa olsun bunun sirket-i kasdına mefruz olarak değil fikr-i tesisine binaen yapılmış olması zannında bulunduğunu tezkar ettiği ve Yıldız idaresinin iki ayrı yeri hazine-i hassaya terk olunarak bekçi, kapıcı ve bağçıvan gibi müstahdeminden maada efrâd-ı ahaliden kimsenin duhulüne müsaade olunmadık da ve emr-i muhafazasının da maiyet-i seniye bölüğünde müfrez asker tarafından ifa kılınmakta olmasına nazaran fiil-i vakıanın dâhilen ve sirkat kasdına mefzun olarak değil makasid-ı saireye binaen ika olduğunun tezahür eylediği beyan olunmuş ve mezkûr zabt ve terekesi ile evrak müteferriası manzur-ı alileri buyurulmak üzere leffen takdim kılınmış olmakla suret-i hala nazaran iktizayı halin ifa buyurulması mâruzdur (DH. MUI. 6-3 H-09-09.1328/14 Eylül 1910).

Ek 4

Yıldız'da dış bahçede kâin kütüphane karşısında mücellidhâne ittihaz edilmiş ve derununa evrak ve kütüb-ü mütenevvia konulmuş olan daire kapısının şekt edilip kütüb ve evrakın karıştırıldığı görüldüğünden bahsle gerek müzede ve gerek kütüphane müstemilatının muhafaza ve kıymet-i maddiye ve maneviyesi itibariyle pek ziyade haiz-i ehemmiyet bulunan kütüb ve eşyanın istikmalî esbabının istikmalî esbabı muhafazası hakkında bazı ifadatı havi Yıldız Komisyonundan bu kere gelen mazbata dahi leffen sub-ı alilerine tesyar kılınmakla celb-i nazar-ı dikkat olan mütdar caiz ve işar-ı sabıka nazaran icab edenlere tebligat-ı katiye ve seriyen ifasıyla keyfiyetin inbâsına himmet buyurulması siyakında tezkere-i senaviri terkim kılındı efendim” ifadelerine yer verilmiştir. Yıldız Komisyonu Azasından Salih ve Mehmed, Huzur-ı Sami-i Sadaretpenâhiye 27 Temmuz 1326 (9 Ağustos 1910) tarihinde gönderdiği yazıda hadisenin detaylarını yazmışlardır. Buna göre: “Yıldız'da dış bahçede kâin kütüphane karşısında mücellidhâne ittihaz edilmiş olan daireye harem bahçesindeki müze ve kütüphane bazen zevata ait olarak zuhur etmiş olan müteaddid duvarlar derunundaki evrak ve kütüb-ü mütenevvia nakledilmiş ve evvelce çeyiz göndermek üzere istihzar edilmiş 18 sandık kitaplarla birlikte taht-ı muhafaza edilmişti. Mahal-i mezkûrun kapısı kilitli ve anahtarı komisyon nezâretinde mahfuz iken şehir-i halin 27. Salı günü saat altı raddelerinde mahal-i mezkûrdaki kitaplar tâdâd olunmak üzere komisyon heyetiyle gelinerek kapı açıldığında arka cephedeki (cihetindeki) küçük ve ayn-ı müstamel kapının demir alet ile kırılarak açılıp torba ve sandıklar derunundaki kütüb ve evrakın yerlere saçılmış olduğu görülmüş hazine-i hassa tarafına Yıldız İdaresine memur Ali Beyle orada bulunan asker-i Osmani kumandanı bilcelb vukuat beyan ve ifade ve mahal-i mezkûr gezilerine irâe edilmesi üzerine mumaileyh Ali bey vukuatı şimdi muttali olduğu ve bu bâbda başka haber ve malumatı bulunmadığını beyan ve müfreze kumandanı ise Yıldız'a teşrif-i şâhâne vuku bulacağı havadisi ile o esnarlarda dış bahçede kütüphane penceresinde bir perdenin koparılması ve mührü kapının mührü bozularak kapının zorlanması ki ahval üzerine Yıldız'a memur edilen müfreze-i askeriye ile geçerek kol gezdirildiğine ve fakat beş on gün sonra da teşrif-i şâhânen sarf-ı nazar buyurulduğu istihbar edilmesiyle mezkûr müfreze aşağıya seriyen gönderilerek Yıldız'da kalmış olan efrâd-ı

ceridenin sırf talimiyle işğal edilip devriye gönderilmediğine ve oraların muhafazasına dair bir emr de telakki etmediğini ve... Dün akşam talimden sonra bahçede dolaştığı sırada mahal-i mezkûrun kapısını açık bularak içeri girip meydanda gördüğü bir halı ile bir tarihi ve cinayet çiçeği namında bir romanı aldığı ve bu halde kimseye malumat vermeye lüzum görmediğini dermiyan eylemiş ve hemen memuriyet-i lazıme izamıyla tahkikat-ı mukteziyeye tevessül edilmesi için teşkilat merkez memurluğuna arz-ı malumat edilmiştir. 1 Haziran 1326 (14 Haziran 1910) tarihli telgrafname ile huzur-ı sami sadaretpenahilerine arz edildiği vech ile dış kütüphaneye evvelce de bazı tecavüzat vuku bulmuş olup tecavüzat ve taharriyat-ı vakıanın bu suretle taharrisi gerek müzede ve gerek kütüphane ve müştemilatında mevcut ve kıymet-i maddiye ve maneviyesi itibariyle pek ziyade haiz-i ehemmiyet birçok kütüb ve eşyanın emri vazifesi hususundaki takibat-ı hazıranın bir kat daha tezyid ve teyidini istilzam eder. Ahval-i mahalden bir kimesne ve bu hususta komisyonca yapılacak bir muamele var ise o da keyfiyeti hemen zabıtaya ve huzur-u sami vekaletpenâhilerine arzıyla vakıayı mümessillerinin men-i tekrarı esbabına çalışmakla arz olunup bu bâbda komisyona ileride de mütevellid tevcih edileceği tabii olmasına mebni keyfiyetin huzur-ı devar-ı fehimelerine arz-ı müsaraat kılınmıştır ol babda (DH. MUI. 6-3, 09.09.1328/14 Eylül 1910).